

شورای سیاستگذاری حوزه‌های علمیه خاوران

مرکز مدیریت حوزه علمیه خاوران

معاونت پژوهش

استان مازندران شهرستان تنکابن مدرسه علمیه تخصصی شهید مطهری (ره)

عنوان:

جایگاه محیط زیست در فقه امامیه

استاد راهنما:

حجت‌الاسلام والمسلمین احمد محمود تبار

نگارنده:

خدیجه ابراهیمی کینج

سال تدوین

۱۴۰۳

بسم الله الرحمن الرحيم

خواهران

تحمیدیه

سپاس و ستایش مر خدای را جل و جلاله که آثار قدرت او بر چهره روز روشن، تابان است و انوار حکمت او در دل شب تار، درفشان. آفریدگاری که خویشتن را به ما شناساند و درهای علم را بر ما گشود و عمری و فرصتی عطا فرمود تا بدان، بنده ضعیف خویش را در طریق علم و معرفت بیازماید.

سپاس خدای را که سخنوران، در ستودن او بمانند و شمارندگان، شمردن نعمت‌های او ندانند و کوشندگان، حق او را گزاردن نتوانند. و سلام و دورد بر محمد و خاندان پاک او، طاهران معصوم، هم آنان که وجودمان وامدار وجودشان است؛ و نفرین پیوسته بر دشمنان ایشان تا روز رستاخیز...

تقدیم به

به پاس تعبیر عظیم و انسانی شان از کلمه ایثار و از خودگذشتگان؛

به پاس عاطفه سرشار و گرمای امیدبخش وجودشان که در این سردترین روزگاران بهترین

پشتیان است؛

به پاس قلب های بزرگشان که فریادرس است و سرگردانی و ترس در پناهشان به

شجاعت می گراید؛

و به پاس محبت های بی دریغشان که هرگز فروکش نمی کند.

این مجموعه را به پدر و مادر و همسر عزیزم تقدیم می کنم.

تقدیر و تشکر

با تشکر از

پدر و مادر عزیز و گرامی ام

که همواره در سختی ها و دشواری های زندگی یآوری دلسوز و فداکار و پشتیبانی محکم و مطمئن برایم بوده اند.

همسرم

به پاس قدر دانی از قلبی آکنده از عشق و معرفت که محیطی سرشار از سلامت و امنیت و آرامش و آسایش برای من فراهم آورده است.

اساتید بزرگوارم

که کمک ها و راهنمایی های همیشگی و بدون منت آنها همواره مسیر را برایم آسان می نمود.

از دوست عزیزم

سرکار خانم مومنی که رهنمودهای ایشان همواره نوید بخش امید و انگیزه در مسیر علم و دانش بوده است.

همچنین در قرآن در رابطه با هر یک از عناصر بیجان طبیعت، آب، هوا خاک و نیز عناصر جاندار درختان و جانوران احکامی وجود دارد. در این احکام از طرفی به اهمیت هر یک از این عناصر و نقشی که در زندگی بشرایفا می نمایند و اینکه همه آنها برای بشر خلق شده اند تا بشر بتواند با استفاده از آنها به کمال برسد تاکید شده و از طرف دیگر متذکر می شود که تمامی این عناصر مواهب الهی است و بشر به عنوان امانت دار در استفاده از آنها نباید چنان رفتار نماید که موجب تخریب و نابودی آنها گردد بلکه باید به عنوان هر امانتداری به نحوی رفتار نماید که بعد از او این مواهب به دست آیندگان برسد. به عبارت دیگر هم چنان که خداوند جهان را برای بشر خلق کرده است مسئولیت حفاظت از آن را نیز بر عهده بشر واگذار نموده است و چون هیچ عمل انسان بی تاثیر بر محیط زیست نمی باشد. بنابراین باید از اعمالی که موجب آسیب رساندن به محیط زیست می شود اجتناب نماید برای حل معضلات زیست محیطی در اسلام و بخصوص در فقه شیعه راهکارهایی وجود دارد که به دولت اسلامی امکان می دهد تا با استناد به آنها ضمن حفاظت از محیط زیست به حراست از این میراث که از گذشتگان به ما رسیده برای نسل های آینده بپردازد. این راهکارها امکان می دهد تا از طرفی به محیط زیست به عنوان مال مشترک احترام بگذاریم.

فهرست منابع

قرآن کریم

۱. ابن عساکر، علی بن حسن، تاریخ دمشق، ج ۶۷، بی جا، دارالفکر، بی تا
۲. - احمد بن محمد مهدی، نراقی، مستند شیعہ، ج ۳، مشهد، موسسه آل البیت (علیهم السلام)، ۱۴۱۵
۳. اسپیدبنگ، آلودگی هوا، ترجمه منصور کیان پور راد، تهران، نشر دانشگاهی، ۱۳۷۰
۴. اصفهانی، راغب، مفردات الفاظ قرآن، ج ۳، چاپ اول، مشهد، علامه، ۱۳۹۰
۵. اصیلیان، حسن، آلودگی هوا، تهران، بی نا، ۱۳۸۶
۶. امیر بیگی، حسن، اصول بهداشت محیط، تهران، موسسه انتشاراتی اندیشه رفیع، ۱۳۷۸
۷. بدون، جان، اخلاق محیط زیست، ترجمه غلامحسین وهاب زاده، تهران، انتشارات جهاد دانشگاهی، ۱۳۸۲
۸. برومند، فیروزه، آموزش بین المللی محیط زیست، تاریخچه، دانش پایه و روش‌های آموزش آن، کمیسیون ملی یونسکو، ایران ۱۳۷۰
۹. بهرامی احمدی، حمید، قواعد فقه، تهران، انتشارات دانشگاه امام صادق (ع)، ۱۳۸۸
۱۰. تقی زاده انصاری، مصطفی، حقوق محیط زیست ایران، نشر میزان، چاپ اول، ۱۳۷۴
۱۱. تقی زاده انصاری، مصطفی، حقوق محیط زیست در ایران، تهران، انتشارات سمت، چاپ دوم، ۱۳۸۷
۱۲. جمال الدین ابن منظور الأنصاری الرویفی الإفريقی، محمد بن مکرم بن علی، لسان عرب، ج ۱۳، بیروت، دار صادر، ۱۴۱۴
۱۳. جعفری لنگرودی، محمد جعفر، دائرالمعارف عمومی الفاروق، ج ۴، تهران، بی نا، ۱۳۸۹
۱۴. جوادی آملی، عبدالله، کتاب الصلوه، ایه الله حاج سید محمد محقق داماد، قم، موسسه نشر اسلامی، ۱۴۰۵ ق
۱۵. حرانی، ابومحمد حسن، تحف العقول سخنان ۱۴ معصوم (علیه السلام)، ترجمه صادق حسن زاده، ناشر آبان، بی تا

۱۶. حرعاملی، محمدبن حسن، وسائل الشیعه، ج ۱، قم، انتشارات موسسه آل البيت(عليهم السلام)، ۱۴۰۹ ه ق
۱۷. حسینی، سید فضل الله، اخلاق زیست محیطی در اسلام، تهران، نشر استاد مطهری، ۱۳۸۵
۱۸. حلی، حسن بن یوسف، مختلف الشیعه فی احکام شریعه، ج ۱، قم، جامعه المدرسین، ۱۴۱۲ ق
۱۹. خانی، محمدرضا، کامیار، یغمانیان، آلودگی هوا، تهران، موسسه فرهنگی هنری دیباگران، ۱۳۸۳
۲۰. مینو، دبیری، آلودگی محیط زیست، تهران، اتحاد، ۱۳۸۶
۲۱. دسوقی، شمس الدین، حاشیه الدسوقی علی الشرح الکبیر، ج ۴، بی جا، انتشارات داراحیاء الکتب العربی، بی تا
۲۲. رضایی، مجید، همایون، لیاقتی، حسین، مصطفوی، آموزش محیط زیست و توسعه پایدار، همایش ملی تخصصی آموزش محیط زیست در ایران ۱۳۸۲
۲۳. زراعت، عباس، حقوق جزای عمومی، ج ۱، تهران، انتشارات جاوید، ۱۳۹۲
۲۴. زمرشیدی، حسین، معماری ایران، مصالح شناسی سنتی، تهران، زمرد، ۱۳۸۱
۲۵. سامح قریه، یحیی الفرهان، مقدمه علوم محیطی، چاپ سوم، تهران، کتاب سحاب، ۱۳۸۱
۲۶. سجستانی، ابی داوود، سنن ابی داوود، ج ۱، بیروت، انتشارات دارالفکر، بی تا
۲۷. شوماخر، ای-اف، کوچک زیباست، ترجمه علی رامین، تهران، سروش، ۱۳۷۲ ش
۲۸. صفار زاده، محمود، آلودگی صوتی در سیستم های حمل و نقل، تهران، چاپ زیبا، ۱۳۸۲
۲۹. طباطبایی، سید مصطفی، فرهنگ نوین، چاپ پنجم، تهران، انتشارات اسلامیه، ۱۳۸۵
۳۰. طبرسی، ابوعلی فضل بن حسن، مجمع البیان فی تفسیر القرآن، تحقیق و مقدمه محمدجواد بلاغی، چ سوم، تهران، انتشارات ناصر خسرو، ۱۳۷۲ ه ش
۳۱. عبدالباقی، محمد فواد، معجم المفرس لالفاظ القرآن کریم، چاپ اول، قم، انتشار ذو القربی، ۱۴۲۱ ه ق، ۱۳۷۹ ه ش
۳۲. عرفان منش، مجید، آلودگی محیط زیست، اصفهان، ارکان دانش، ۱۳۷۸

۳۳. عشقی، ابوالفضل، هادی، قنبرزاده، مبانی میکروکلیماتولوژی و آب هوای محلی، مشهد، انتشارات سخن گستر، ۱۳۸۲
۳۴. علامه حلی، حسن بن یوسف، نهایه الاحکام فی معرفه الاحکام، ج ۱، الطبعة الثانية قم، موسسه اسماعیلیان ۱۴۱۰ق
۳۵. علی اصغری، وحید، ایمنی صنعتی دانشجوی کارشناسی ارشد، «نشریه مهندسی بهداشت حرفه ای» زمستان ۱۳۹۳ شماره ۴، مرداد ۱۳۹۹
۳۶. فضلان و ابوین، ام خالد، جوان اسلام و محیط زیست، ترجمه اسماعیل حدادیان، مشهد، انتشارات آستان قدس رضوی، چاپ اول، سال ۱۳۷۸
۳۷. فهیمی، عزیزالله، علی، عرب زاده، مبانی فقهی حقوق محیط زیست، پژوهش نامه حقوق اسلامی، سال سیزدهم، ۱۳۹۱
۳۸. فیروزی، مهدی، حق بر محیط زیست، تهران، سازمان انتشارات جهاد دانشگاه، ۱۳۸۵
۳۹. قرشی، سید علی اکبر، قاموس قرآن، ج ۲، تهران، دارالکتب الاسلامیه، ۱۳۷۱ ه ش
۴۰. قوام، میرعظیم، حمایت کیفری از محیط زیست، تهران، چاپ اول، ۱۳۷۵
۴۱. کلینی رازی، محمد بن یعقوب بن اسحاق، الکافی، چ چهارم، تهران، چاپ دارالکتل الاسلامه، ۱۳۶۵ ه ش
۴۲. گوهری، علی، بررسی فقهی حقوقی مبانی، شرایط و احکام محیط زیست، دانشکده الهیات و معارف اسلامی، بهمن ۱۳۹۶
۴۳. مجلسی، محمدباقر، بحار الانوار، بیروت، انتشارات دارالکتب الاسلامیه، ۱۴۱۰ ه ق
۴۴. مجنونیان، هنریک، آلودگی هوا، تهران، بی نا، ۱۳۶۹
۴۵. محمدی ری شهری، محمد، میزان الحکمه، ج ۱۴، چاپ هشتم، قم، دارالحديث، ۱۳۸۵
۴۶. مرادی، عظیمه، حفظ محیط زیست از منظر اسلام و حقوق بین الملل، دانشگاه شهید اشرفی اصفهانی دانشکده علوم انسانی، اسفند ۱۳۹۵
۴۷. مشهدی، علی، حق بر محیط زیست سالم، تهران، بی نا، ۱۳۹۲
۴۸. مصطفی، تقی زاده انصاری، حقوق کیفری محیط زیست، تهران، نشر قومس، ۱۳۷۶

۴۹. مظفر، محمدرضا، اصول فقه، جلد اول، چاپ دوم، قم، فیروز آبادی، ۱۳۶۸
۵۰. مکارم شیرازی، ناصر، القواعد الفقهیه، ج ۱، قم، نشر مدرسه الامام امیرالمومنین، بی تا
۵۱. مکی العالمی، محمدبن جمال الدین، شهید اول، العمه الدمشقیه، ج ۱، انتشارات قم، دارالفکر، ۱۴۱۱ق
۵۲. منتظری، حسینعلی، دراسات فی ولایه الفقه و فقه الدوله الاسلامیه، ج ۴، قم، نشر تفکر، بی تا
۵۳. نصر، سید حسین، دین و بحران زیست محیطی، دیدگاه‌های آئین هندو و اسلام، ترجمه محسن مدیر شانه چی، مجله نقد و نظر، سال ۱۳۷۷ و ۱۳۷۸
۵۴. نعمان، محمدبن محمد، الامالی، انتشارات آدینه، تهران، ۱۳۹۴
۵۵. نوری، جعفر، فرهنگ جامع محیط زیست، تهران، مولف، ۱۳۷۲
۵۶. نوری، میرزا حسین، مستدرک الوسائل، ج ۱۳، قم، موسسه ال البيت(ع)، ۱۴۰۸ق
۵۷. ولائی، عیسی، اسلام و محیط زیست، قم، نشر اندیشه مولانا، ۱۳۸۸